

Problem nikotynizmu w aspekcie profilaktyki raka płuca wśród studentów gdańskich uczelni

*Janina Książek, Joanna Korczyńska, Sylwia Terech

Zakład Pielęgniarstwa Chirurgicznego, Gdański Uniwersytet Medyczny
Kierownik Zakładu: dr n. med. Janina Książek

PROBLEM OF NICOTINE ADDICTION FROM THE PERSPECTIVE OF LUNG CANCER PREVENTION AMONG STUDENTS OF GDAŃSK UNIVERSITIES

Summary

Introduction. The level of consumption of tobacco products in Poland is one of the highest in the world. It is assumed that every day in Poland over 10 million people, usually aged 20-50, reach for a cigarette.

Aim. The purpose of the paper is to evaluate the prevalence of nicotine addiction among students of Gdańsk universities from the perspective of lung cancer prophylaxis.

Material and methods. The material comprised 193 students of four Gdańsk universities. The paper used the diagnostic survey method and statistical methods, and the research tool was the survey questionnaire.

Results. The research results show that a considerable number of students of Gdańsk universities declare that they smoke and the most frequently provided reason for starting smoking is peer pressure and the desire to try. According to the research, the past educational activities are ineffective, and the little involvement of physicians in diagnosing nicotine addiction constitutes a serious problem.

Conclusions. The problem of nicotine addiction among the students of Gdańsk universities is widespread. This points to the ineffectiveness of the past educational activities. Lung cancer prophylaxis requires decisive action related to primary prophylaxis that primary health care physicians and nurses must be involved in.

Key words: nicotine addiction, prevention, lung cancer

WSTĘP

Palenie papierosów, według raportu Reducing Risks, Promoting Healthy Life, jest głównym czynnikiem wpływającym na zdrowie ludzkości. Przyczynia się do 4,9 mln (8,8%) zgonów na świecie poprzez zwiększenie ryzyka wystąpienia nowotworów płuca oraz górnych dróg oddechowych (66%), a także chorób sercowo-naczyniowych, udaru mózgu (12%) oraz przewlekłych chorób układu oddechowego (38%) (1).

Jak podaje WHO, Europa jest kontynentem, gdzie odsetek ludzi palących jest największy na świecie – dotyczy 68,9% dorosłej populacji i 28,1% dzieci. Zgodnie z tymi samymi danymi wśród osób dorosłych w Europie pali 44,6% mężczyzn i 24,3% kobiet. Odpowiedni wskaźnik dla chłopców wynosi 21,5%, dla dziewczynek 16,6%.

Większy odsetek dzieci palących papierosy występuje tylko w Afryce, jednak wskaźnik ten jest niewiele większy i wynosi 28,4% (2-4).

Konsumpcja wyrobów tytoniowych w Polsce jest jedną z najwyższych na świecie. Najczęściej po papierosy sięgają osoby młode i w średnim wieku. Przyjmuje się,

że codziennie po papierosa w Polsce sięga ponad 10 milionów osób, najczęściej w wieku 20-50 lat.

Okres studiów jest czasem osłabiającym więzy rodzinne, zwiększa się wpływ rówieśników. Poznawanie nowych ludzi, spędzanie czasu na spotkaniach towarzysko-studenckich sprzyja rozwijaniu się nałogu palenia papierosów. Dodatkowe stresy wywołują czas sesji egzaminacyjnej oraz stała gotowość do nauki (5).

Według licznych badań, nie ma znaczących różnic lub są statystycznie nieistotne w liczbie palących studentów na poszczególnych uczelniach polskich i kierunkach studiów. Podobnie wygląda zależność między płcią badanych, aczkolwiek niektóre badania potwierdzają, że mężczyźni częściej sięgają po papierosa (6-10). Pomimo że wyniki badań są różne w zależności od regionu, w jakim są przeprowadzane, to zależność między danymi jest statystycznie nieistotna.

W gronie studentów zagranicznych wyżej omawiane zagadnienie prezentuje się podobnie. Najczęściej podawanym przez studentów wiekiem, w którym rozpoczęli palenie papierosów, jest 15-16 rok życia, czyli okres szkoły średniej (11-13).

CEL PRACY

Celem pracy jest ocena powszechności nikotynizmu wśród studentów gdańskich uczelni wobec profilaktyki raka płuca.

MATERIAŁ I METODY

Badania przeprowadzono wśród studentów czterech gdańskich uczelni. Teren objął Uniwersytet Gdański (UG), kierunek ekonomiczny (II rok stacjonarne), Politechnikę Gdańską (PG), na kierunkach: biotechnologicznym (IV rok stacjonarne), zarządzania (MSU I rok niestacjonarne) oraz informatycznym (II rok niestacjonarne), Gdański Uniwersytet Medyczny (GUMed), na Wydziale Pielęgniarstwa (II rok MSU niestacjonarne), a także Gdańską Wyższą Szkołę Humanistyczną (GWSH), na kierunku pedagogiki specjalnej (I rok niestacjonarne).

Badania trwały od marca do czerwca 2010 roku, w tym czasie ankiety były rozdawane studentom podczas zajęć na uczelniach, za zgodą rektorów uczelni.

W badaniu wzięło udział łącznie 210 osób. Po weryfikacji kwestionariuszy, 17 ankiet odrzucono ze względu na niekompletne dane.

W pracy wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego, a narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety. W części szczegółowej pytania podporządkowane zostały poszczególnym kategoriom: zdrowy styl życia, palenie tytoniu, alkohol, wiedza o nowotworach i źródła wiedzy o zapobieganiu nowotworom. Ankietowani studenci odpowiadali na pytania: zamknięte (25 pytań), w których wybierali tylko jedną możliwość, i otwarte (6 pytań), mając do wyboru kilka odpowiedzi.

Metryczka zamieszczona na końcu kwestionariusza ankiety zawierała pytania o płeć, rok urodzenia, stan cywilny, uczelnię, zdiagnozowanie nowotworu i jego ewentualne umiejscowienie oraz informację o występowaniu chorób nowotworowych w rodzinie.

W pracy wykorzystano średnią arytmetyczną wieku ankietowanych, a jej wartość została zweryfikowana o odchylenie standardowe.

Do wyliczenia zależności między zmiennymi wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona.

Całość materiału empirycznego opracowano w arkuszu kalkulacyjnym Microsoft Excel 2007. Do prezentacji wyników badań wykorzystano metody: opisową, statystyczną i graficzną.

WYNIKI

W badaniach uczestniczyło 193 studentów gdańskich uczelni, z przewagą studentów z Uniwersytetu Gdańskiego – 54 (28%) osoby. Wśród badanej grupy było 169 (87,6%) kobiet i 24 (12,4%) mężczyzn. Główny przedział wiekowy ankietowanych studentów to od 20 do 30 lat, w tym przedziale mieściło się 149 (77,2%) osób. 124 (64,2%) osoby z ogółu badanych zadeklarowało swój stan cywilny jako wolny.

Charakterystyka badanej grupy z podziałem na uczelnie przedstawiono w tabeli 1.

Z analizy danych wynika, że 48 (25%) studentów paliło papierosy codziennie, 28 (14,5%) okazjonalnie. Ogólnie palenie papierosów zadeklarowało 76 (39,5%) studentów. 17 (9,2%) badanych osób rzuciło palenie (zarówno codzienne, jak i okazjonalne). Średni okres rzucania tego nałogu to 10 miesięcy dla jednego „byłego palacza”.

Współczynnik korelacji $r = -0,2908$ wskazuje na słabą zależność między miejscem studiowania ankietowanych studentów a paleniem przez nich papierosów.

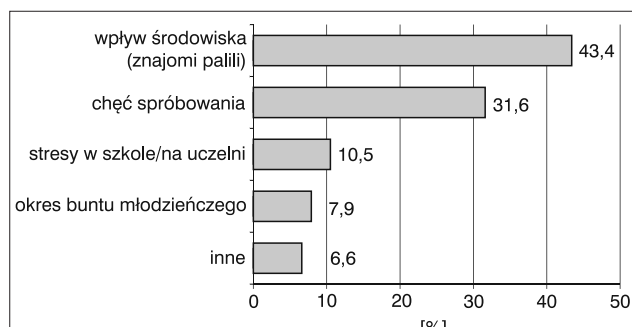
Najczęstsze przyczyny rozpoczęcia palenia papierosów zaprezentowano na rycinie 1.

Prawie połowa ankietowanych (43,4%) podała wpływ środowiska, jako czynnik predysponujący do inicjacji palenia papierosów, 31,6% badanych osób na drugim miejscu podała chęć spróbowania.

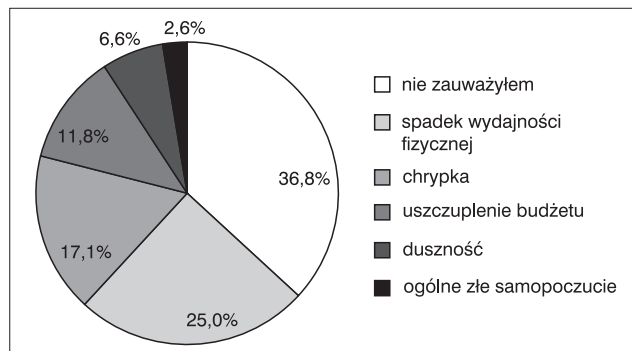
Wśród 76 palących studentów, 28 (36,8%) nie zauważyło u siebie negatywnych skutków palenia papierosów, natomiast 37 (63,2%) badanych odczuwało różne dolegliwości, do których głównie należał spadek aktywności fizycznej – 19 (25%) osób, oraz chrypka – 13 (17,1%) osób (ryc. 2).

Tabela 1. Zmienne badanej grupy (liczba, płeć, wiek, stan cywilny i uczelnia).

Zmienne		Badana grupa									
		GUMed		PG		GWSH		UG		Razem	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Liczba badanych studentów		49	25,4	39	20,2	51	26,4	54	28	193	100
Płeć	Kobieta	49	25,4	37	19,2	42	21,8	41	21,2	169	87,6
	Mężczyzna	–	–	2	1	9	4,7	13	6,7	24	12,4
Przedział wiekowy	20-30	17	8,8	38	19,7	41	21,2	53	27,5	149	77,2
	31-40	13	6,8	1	0,5	1	0,5	–	–	15	7,8
	41-50	19	9,8	–	–	9	4,7	1	0,5	29	15
Stan cywilny	Kawaler/Panna	14	7,2	22	11,4	38	19,7	50	25,9	124	64,2
	Żonaty/Zamężna	31	16,1	17	8,8	10	5,2	4	2,1	62	32,2
	Rozwiedziony/Rozwiedziona	4	2	–	–	–	–	–	–	4	2
	Wdowiec/Wdowa	–	–	–	–	3	1,6	–	–	3	1,6

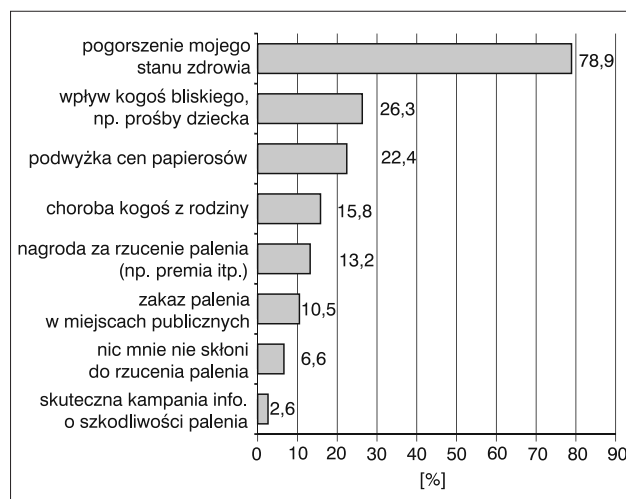
Ryc. 1. Najczęstsze przyczyny rozpoczęcia palenia papierosów.

Ryc. 2. Negatywne skutki, jakie zauważyli u siebie palący studenci.

Spośród ogółu palących, 39 (51,3%) osób próbowało (bezsukcesownie) rzucić palenie. Sytuacją wskazaną przez 60 (78,9%) palących studentów, która skłoniłaby ich do rzucenia palenia, było pogorszenie stanu zdrowia (ryc. 3).

Sytuacje akceptowane i nieakceptowane związane z paleniem tytoniu przedstawiono w tabeli 2.

Ryc. 3. Sytuacje, które skłoniłyby palących respondentów do rzucenia palenia.

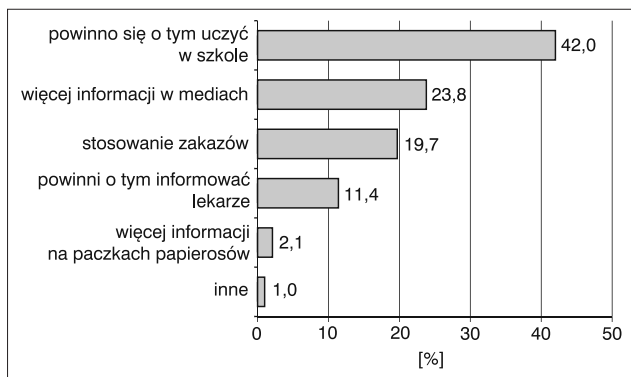
Studenci w większości nie akceptowali palenia papierosów przez kobiety ciężarne oraz karmiące piersią, a także palenia w obecności dzieci. Ponad połowa, bo aż 43 (56,6%) badanych przyznaje się do palenia papierosów wśród osób niepalących.

Zdania ankietowanych na temat informowania społeczności o szkodliwości palenia są zróżnicowane. 105 (54,4%) studentów stwierdziło potrzebę większej ilości informacji, natomiast 83 (43%) nie deklaruje takiej potrzeby. Opinie respondentów na temat sposobów szerzenia wiedzy o szkodliwości palenia tytoniu przedstawiono na rycinie 4.

Według 81 (42%) studentów wiedza o szkodliwości palenia tytoniu powinna być przekazywana w szkołach, gdyż ich zdaniem jest to najbardziej skuteczny sposób rozpowszechniania wiedzy.

Tabela 2. Sytuacje związane z paleniem tytoniu akceptowane/nieakceptowane przez respondentów.

Które sytuacje związane z paleniem tytoniu Pan(i) akceptuje, a które według Pana(i) nie powinny mieć miejsca?	Akceptuję		Nie akceptuję		Nie mam zdania	
	N	%	N	%	N	%
Palenie w obecności osób niepalących	34	17,6	141	73,1	18	9,3
Palenie w miejscach publicznych	43	22,3	116	60,1	34	17,6
Sprzedż papierosów młodzieży poniżej 18 roku życia	23	11,9	145	75,1	25	13
Palenie przez młodzież	11	5,7	134	69,4	48	24,9
Miejsca do palenia w szkołach	71	36,8	75	38,9	47	24,4
Tworzenie wydzielonych miejsc do palenia w szpitalach	80	41,5	70	36,3	43	22,3
Tworzenie miejsc do palenia w zakładach pracy	134	69,4	25	13	34	17,6
Palenie w obecności dzieci	9	4,7	182	94,3	2	1
Palenie przez kobiety w ciąży i karmiące piersią	6	3,1	186	96,4	1	0,5
Palenie przez lekarzy i personel medyczny	41	21,2	71	36,8	81	42
Palenie przez nauczycieli	55	28,5	52	26,9	86	44,6

Ryc. 4. Najbardziej skuteczny sposób rozpowszechniania wiedzy o szkodliwości palenia tytoniu – opinie respondentów.

Wyniki badań na temat wiedzy ankietowanych studentów o nowotworach zawarto w tabeli 3.

Z badań wynika, że zrezygnowanie z palenia tytoniu to najczęściej wymieniane przez ankietowanych przyzwyczajenie i zachowanie, które ma największy wpływ na rozwój nowotworów płuca – tak odpowiedziało 185 (95,9%) osób. Odpowiedź, że bierne palenie może prowadzić do powstania nowotworu, wskazało 123 (63,7%) studentów. 121 (62,7%) badanych uznało także, że zagrożeniem jest wdychanie chemikaliów oraz spalin, natomiast niecałe 40% badanych uznało, że zagrożeniem jest częste wykonywanie zdjęć rentgenowskich.

Hasło „Zapobieganie nowotworom” 89 (46,1%) studentom kojarzyło się z ogólnodostępnymi badaniami,

mającymi na celu wczesne wykrycie zmian, które nielezione mogą doprowadzić do rozwoju raka. W następnej kolejności 51 (26,4%) badanych podało odpowiedź: ogólnodostępne badania, które mają na celu wczesne wykrycie raka; dla 48 (24,9%) respondentów hasło to kojarzyło się z działaniami propagującymi zdrowy tryb życia.

Z badań wynika, że 96 (49,7%) ankietowanych było informowanych przez lekarza o szkodliwym wpływie palenia tytoniu na zdrowie, jednak nie miało to związku ze stanem zdrowia respondentów. Opinie badanych o informowaniu przez lekarza POZ o negatywnym wpływie palenia zaprezentowano na rycinie 5.

Studenci odpowiadając na pytanie dotyczące wywiadu podczas wizyty u lekarza pierwszego kontaktu, w większości przypadków – 68 (35,2%) badanych – nigdy nie byli pytani przez lekarza o palenie papierosów, 44 (22,8%) osoby zaznaczyły, że pytanie to padało, ale sporadycznie (ryc. 6).

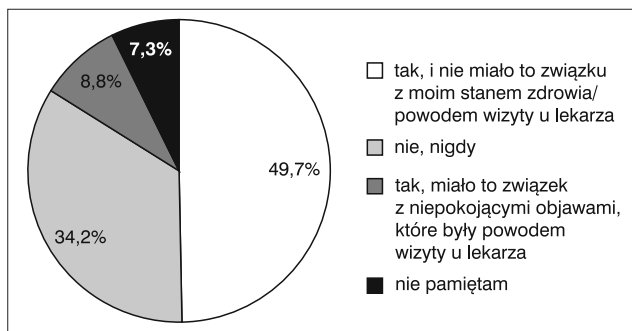
Ankietowani studenci, jako główne źródła wiedzy podawali szkołę, radio, telewizję, a także rodzinę i znajomych. Nie istniała żadna zależność między pięć ankietowanych studentów a deklaracją dbałości o własne zdrowie ($r = 0,0623$).

DYSKUSJA

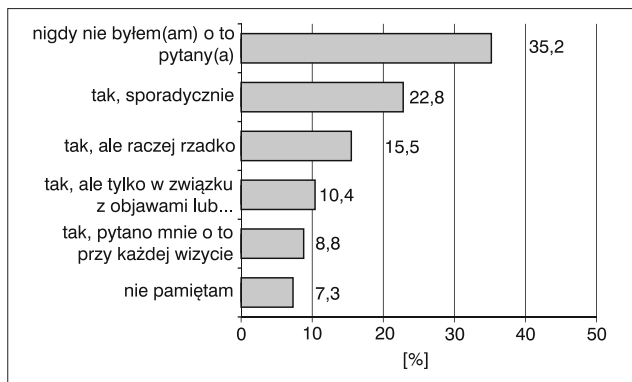
Nie zauważono znaczących różnic między rodzajem uczelni a liczbą palaczy wśród studentów. Wśród ankietowanych nałogowo paliło 24,9% osób, natomiast 14,5% studentów przyznaje się do palenia okazjonalnego.

Tabela 3. Opinie respondentów na temat przyzwyczajeń i zachowań mających wpływ na występowanie nowotworów płuca.

Jak Pan(i) sądzi, czy zmieniając pewne przyzwyczajenia i zachowania można ustrzec się przed chorobą nowotworową? Proszę określić, które z poniższych zachowań mogą mieć wpływ na rozwój nowotworów płuca	Może w dużym stopniu ustrzec przed rakiem		Przeciwnie, może doprowadzić do powstania nowotworu		Raczej może ustrzec przed rakiem		Raczej nie ma wpływu na zachorowanie na raka		Nie ma wpływu na zachorowanie na raka		Nie wiem, trudno powiedzieć	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Zrezygnowanie z palenia tytoniu	185	95,9	7	3,6	–	–	–	–	–	–	1	0,5
Ograniczenie lub zrezygnowanie z picia alkoholu	48	24,9	–	–	54	28	39	20,2	36	18,7	16	8,3
Wdychanie dymu tytoniowego przez osoby niepalące (tzw. bierne palenie)	45	23,3	123	63,7	17	8,8	7	3,6	–	–	1	0,5
Długie narażenie w miejscu pracy na wdychanie chemikaliów, spalin itp.	43	22,3	121	62,7	19	9,8	–	–	–	–	10	5,2
Okresowe wykonywanie zdjęć RTG płuca w szkole, w pracy itp.	66	34,3	22	11,4	41	21,2	19	9,8	26	13,5	19	9,8
Częste wykonywanie zdjęć RTG różnych części ciała z różnych powodów	21	10,9	77	39,9	34	17,6	26	13,5	8	4,1	27	14
Jedzenie większej ilości warzyw i owoców	71	36,8	9	4,7	27	14	40	20,7	28	14,5	18	9,3

Ryc. 5. Informowanie przez lekarza POZ o negatywnym wpływie palenia tytoniu – opinie ankieterowanych studentów.

Ryc. 6. Rutynowe pytanie przez lekarzy o palenie papierosów – opinie ankieterowanych studentów.

Podobny odsetek palaczy uzyskali Binkowska-Bury i wsp., przeprowadzając badania wśród rzeszowskich studentów. Do palenia nałogowego przyznało się 14,8% studentów, natomiast 13% do palenia okazjonalnego (11). Podobne badania przeprowadzono w poznańskich uczelniach, gdzie uzyskano porównywalne wyniki, studenci deklarujący palenie papierosów stanowili 22,6% badanych (7). Natomiast z badań przeprowadzonych w Katowicach na uczelni medycznej wynika, że nałogowo pali aż 27,1% studentów, a okazjonalnie po papierosa sięga 12,8% (14). Także wśród studentów szwedzkich i amerykańskich odsetek palaczy był porównywalny i wynosił około 30% (12, 13).

Studenci głównie rozpoczynają palić papierosy pod wpływem środowiska, w jakim przebywają, potwierdza to 43,3% badanych. Jako drugi powód podawana była ciekawość – 31,6% badanych. Podobnie odpowiadali studenci badani przez Kleszczewską (10). Najczęściej do inicjacji palenia papierosów dochodzi w szkole średniej (8, 14, 15).

Z ogólnej liczby badanych palaczy 63,2% studentów zauważyło u siebie różne negatywne skutki palenia papierosów, jednak jedynie połowa palących osób próbowała kiedykolwiek rzucić palenie. Również z ogólnej liczby badanych palących studentów rzeszowskich uczelni tylko około 60% próbowało rzucić palenie, ale bezskutecznie (11). Istotną rolę w rzuceniu palenia odgrywa motywacja do rzucenia nałogu. Niestety, aż 60 (78%) badanych palących studentów gdańskich uczelni deklaruje,

że sytuacją, która zmobilizowałaby ich do całkowitego rzucenia palenia jest pogorszenie stanu zdrowia.

Respondenci najbardziej nie akceptują palenia papierosów przez kobiety ciężarne oraz karmiące piersią, zarazem ponad połowa przyznaje się, że zdarza im się palić w obecności osób niepalących.

Studenci mieli podzielone zdania na temat szerszej kampanii informacyjnej dotyczącej szkodliwości palenia papierosów. Jedynie połowa badanych uznała, że istnieje potrzeba propagowania informacji na ten temat. Studenci zgodnie uznali, że głównym miejscem rozpowszechniania wiedzy powinna być szkoła.

Wiedza o związku palenia papierosów z rozwojem raka płuca w badanej grupie jest znaczna, jednak niepokojąca wydaje się informacja o zbyt słabym akcentowaniu negatywnego wpływu nałogu na zdrowie przez lekarzy. Nieznaczna aktywność lekarzy w zakresie diagnozowania nikotynizmu wpływa na utrzymywanie ryzyka wzrostu zachorowania na raka płuca.

WNIOSKI

1. Problem nikotynizmu wśród studentów gdańskich uczelni jest powszechny. Uzyskane wyniki wskazują, iż dotychczasowe działania edukacyjne są nieskuteczne.
2. Profilaktyka raka płuca wymaga odważnych działań edukacyjnych, w które muszą zostać włączeni lekarze i pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej. □

Piśmiennictwo

1. World Health Organization: World Health Report 2002, Reducing Risks, Promoting Healthy Life, WHO 2002; http://www.who.int/whr/2002/en/whr02_en.pdf.
2. World Health Organization: WHO report of the global tobacco epidemic 2009: Implementing smoke-free environments, Geneva, WHO 2009; http://whqlibdoc.who.int/publications/2009/9789241563918_eng_full.pdf.
3. World Health Organization: Stan zagrożenia epidemią palenia tytoniu w Polsce 2009; <http://www.ko.olsztyn.pl/admin/aktualnosci/-Zagro-enia-Epidemi--Palenia.pdf>.
4. World Health Organization: World Health Statistics 2010: 66-75, 99-111; http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS10_Full.pdf.
5. Boratyn-Dubiel L.: Rozpowszechnienie palenia tytoniu wśród młodzieży akademickiej w Polsce. Zdr Pub 2008; 118, 4: 474-478.
6. Nowak-Zaleska A, Sadowska A, Bortkun P et al.: et al.: Prozdrowotne zachowania studentów I roku AWFIS w Gdańsku. Famili Medicine & Primary Care Review 2009; 11(3): 447-448.
7. Mojs E, Cybulski M, Strzelecki W et al.: Motywy palenia wśród studentów poznańskich wyższych uczelni. Analiza porównawcza. Prz Lek 2008; 65(9): 560-561.
8. Adamek R, Motyka A, Kurzępa-Hasan E, Bochenek K: Motywy, świadomość zagrożeń oraz rozpowszechnienie palenia tytoniu wśród studentów Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu oraz Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie. Prz Lek 2008; 65(9): 562-564.
9. Bielska D, Trofimiuk E, Kurpas D: Problem nikotynizmu w świetle edukacji na Wydziale Lekarskim i Wydziale Pielęgniarstwa Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Prz Lek 2008; 65(9): 568-571.
10. Kleszczewska E, Jaszczuk A, Szpakow A.: Badanie wiedzy oraz postaw wobec nałogu palenia papierosów wśród studentów wybranych kierunków w Polsce i na Białorusi. Prz Lek 2008; 65(9): 580-584.
11. Binkowska-Bury M, Osuchowski F, Marć M, Januszkiewicz P: Czynniki socjodemograficzne a palenie tytoniu wśród studentów uczelni rzeszowskich. Prz Lek 2008; 65(9): 576-579.
12. Dierker L, Stolar M, Richardson E et al.: Tobacco, alcohol, and marijuana use among first-year U.S. college students: A time series analysis. Substance Use & Misuse 2008; 43: 680-699.
13. Rosendahl KI, Galanti MR, Gilliam H:

Trajectories of smokeless tobacco use and of cigarette smoking in a cohort of Swedish adolescents: Differences and implications. *Nicotine & Tobacco Research* 2008; 10(6): 1021-1027. **14.** Wojtal M, Kurpas D, Sochocka L et al.: Porównanie poziomu wiedzy studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych Państwowej Medycznej Wyższej Szkoły Zawodowej w Opolu na temat zdrowotnych następstw palenia tytoniu. *Prz Lek* 2007; 64(10):

800-803. **15.** Wójtowicz-Chomicz K, Kowal M, Kowalska M et al.: Analiza uzależnienia od nikotyny, motywacji do zaprzestania palenia i narażenia na palenie bierne wśród studentów Akademii Medycznej w Lublinie. *Probl Hig i Epid* 2008; 89(1): 142-144. **16.** Kowalska M, Tyrpień K, Szumska M, Wielkoszyńska T: Ocena narażenia na dym tytoniowy w populacji młodych osób dorosłych. *Probl Hig i Epid* 2008; 89(4): 521-525.

nadesłano: 14.08.2013

zaakceptowano do druku: 23.09.2013

Adres do korespondencji:

**Janina Książek*

Zakład Pielęgniarstwa Chirurgicznego, GUM

ul. Dębinki 7, budynek nr 15, 80-952 Gdańsk

tel.: +48 583-491-247

e-mail: j.ksiazek@gumed.edu.pl